

GEORGES BATAILLE

A börtön magánya

Az általános igény egykor hajlamosnak mutatkozott arra, hogy kiszolgálja egy túlradó személyiség erotikus vágyát. Még hozzá olyan mértékben, amely de Sade képzeletét is jóval felülmúlta. De Sade szuverén egyénisége nem merül ki abban, hogy túllépi a mérték határait. Nem is a mindannyiunk vágyait szem előtt tartó szexuális felszabadításról van szó, ami Sade álmalakjai szempontjából kívánatos volna. Ellenkezőleg: a szexualitás, amelyre ő gondol, ellentmond mások vágyának – csaknem mindenki másénak, aki nem partner, csupán a szexualitás áldozata lehetne. Sade hősei *egyedülállóságát* tűzi ki célul. A partner tagadása szerinte a rendszer alapja. Ha az erotika összhanghoz vezet, az az ő szemében ellentmond az erőszak és a halál ösztönének, vagyis önnön elvének. A szexuális egyesülés lényege szerint kompromisszum, köztes állapot élet és halál között: csak akkor nyilvánulhat meg az erotika igazsága, az erőszak, – amelynek beteljesülése az egyetlen, ami a szuverén ember képének megfelel – ha megtöri az egyesülést, amely korlátozza. Csak egy eb falánksága tudná azt a haragot csillapítani, amelynek semmi nem vethet gátat.

Az a megállapítás, hogy a szuverenitás a másik tagadására utal, Sade életére vonatkoztatva túlzásnak hat. A túlzás azonban éppen hogy szükségszerű volt a minden emberi gyengéségtől mentes szabad gondolkodás rendszerezéséhez. Az életben Sade igenis tekintettel volt felebarátaira, ám a beteljesülésnek a börtön magányában formálódott képe csak úgy volt lehetséges, ha a másik emberrel nem számolt többé. A Bastille sivataggá, az irodalom szenvedélyének egyetlen mentsvárává lett, túlzássá, amelyben a lehetséges határai az örült álmokkal szemben – melyeket valaha egy ember megálmodhatott – háttérbe szorultak. A börtönben kikristályosodott irodalomnak köszönhetően hű képet kapunk arról az emberről, akinek a másik többé már nem számított.

A sade-i erkölcs – mondja Maurice Blanchot – „az abszolút magány meghatározottságán alapul. Sade kimondta ezt, és minden formában el is ismételte: egyedül a természet által születünk, semmiféle kapcsolat nem fűzi az egyik embert a másikhoz. Az egyetlen viselkedési szabály tehát az, hogy először mindig azt vegyem számításba, ami engem holdoggá tesz, és ne törődjek azzal, hogy vágyaim a másikat romlásba döntik. Mi a másik kínszenvedése az én gyönyörömhöz képest. Mit számít, ha a legcsekélyebb élvezetért is hajmeresztő gaztettek sorozatával kell fizetnem. Az élvezet számomra kellemes, bennem van, a bűn következménye azonban engem már nem érint, kívül esik rajtam.”

Maurice Blanchot elemzése pontosan megfelel Sade alap gondolatának, amely kétségtelenül erőltetett. Figyelmén kívül hagyja a valódi ember tulajdonképpeni struktúráját, amelyet a másokhoz fűződő kapcsolat nélkül el sem tudunk képzelni, mely alól maga Sade sem volt kivétel. Alapvető érvennyel bír, hogy az emberi füg-

getlenség mindig is csak korlát lehet szemben a kölcsönös egymástól való függéssel, amely nélkül az emberi élet lehetetlen volna. A sade-i gondolat azonban mégsem örültség. Jóllehet annak a valóságnak a tagadása, melyen az emberi élet alapul, ám mindannyian átéljük a mértéktelenség pillanatait, melyek bár veszélybe sodorják életünket és ezt a valóságot, mégis elkerülhetetlen, hogy megtapasztaljuk őket. A mértéktelenség tapasztalata ad erőt ahhoz, hogy kockára tegyük létünk alapját. Ha lemondanánk ezekről a pillanatokról, félreismernénk önmagunkat.

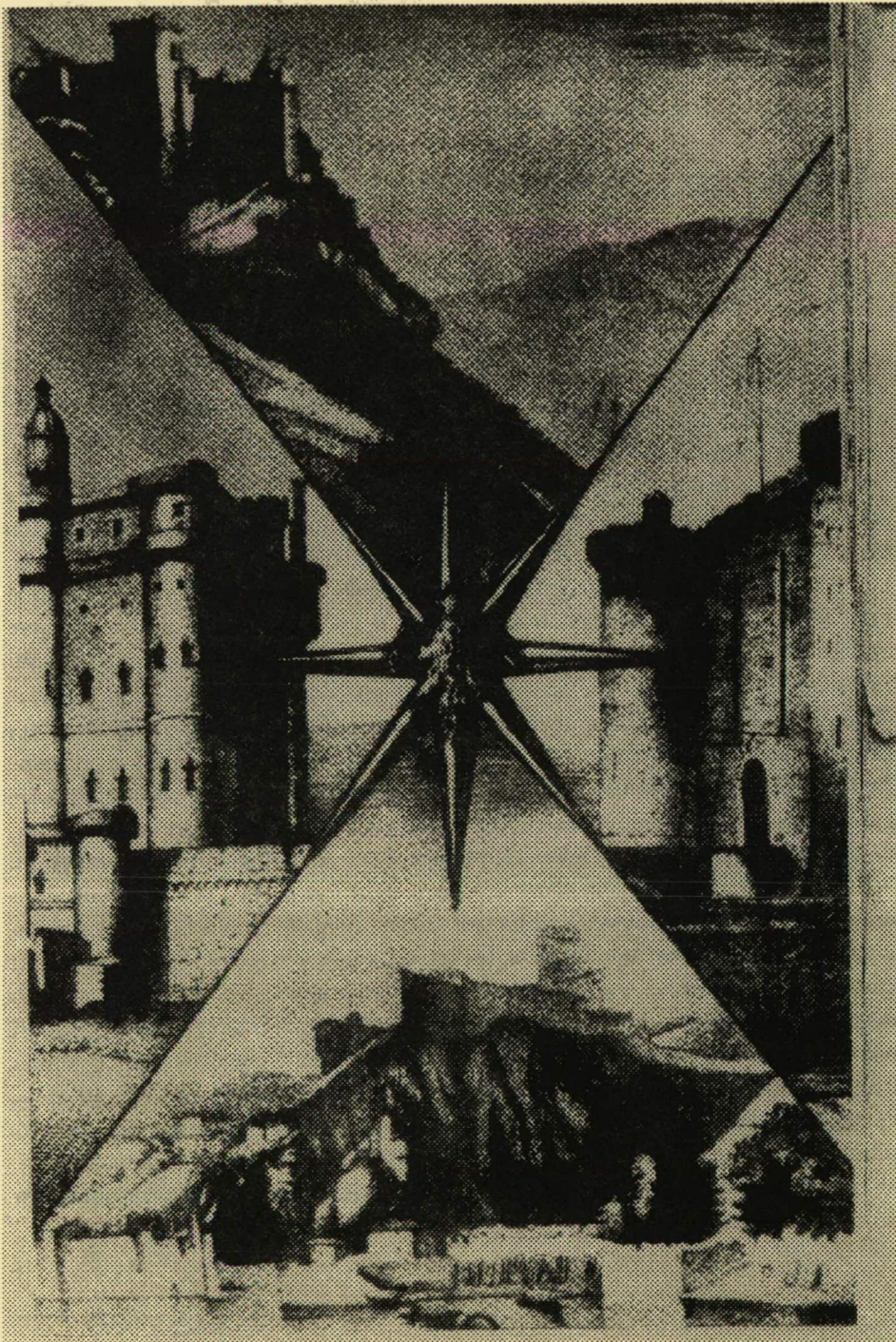
Sade egész gondolkodása ennek a pillanatnak a következménye, melyet az értelem nem ismer.

A *mértéktelenség*, lényegéből kifolyólag, az értelem határain túl helyezkedik. Az értelem a munkával, a fáradságos tevékenységgel áll összefüggésben, törvényeinek megnyilatkozásaként. De a kéj túlteszi magát a munkán, amiből azt látjuk, hogy a gyönyör gyakorlása káros. Ha összehasonlítjuk a hasznosság és az energiafelhasználás viszonyát, a kéj gyakorlása lényegesen *mértéktelen* – különösen, ha hasznosnak tekintjük. Annál is inkább, mert a gyönyör általában nem számol a következményekkel, öncélú, a mértéktelenség igényét jeleníti meg. Ezen a ponton lép be Sade: ő nem fogalmazza meg ezeket az alapelveket, de állításában benne vannak; azaz, hogy a kéj nagyobb, ha bűnben fogan, és minél iszonyatosabb a bűn, annál nagyobb a gyönyör. Nyomon követhető, hogyan vezet a kéjben való mértéktelenség a másik ember tagadásához, amely – az egyes ember szemszögéből nézve – annak az elvnek a *mértéktelen* tagadását jelzi, amelyen saját élete alapszik.

Ezért tudhatta Sade magának a bizonyosságot, hogy meghatározó felfedezést tett a megismerés területén. Mivel a bűn az ember számára a gyönyör legteljesebb felszabadítását, a legerősebb csillapítását hozza, semminek sem lehetett nagyobb szerepe, mint a tagadás szolidaritásának, amely szemben áll a bűnnel, és megakadályozza élvezetét. Elképzelem, hogy ez a szörnyű igazság a börtön magányában megnyilatkozott Sade számára. Ettől kezdve mindent félretett – még saját magából is –, ami rendszerét érvényteleníthette volna. Talán nem szeretett, akár a többi ember? Talán sógornője megszöktetése nem játszott közre bebörtönzésében, mivel kiváltotta anyósa haragját, aki a végzetes elfogató parancsot kieszközölte? Nem kellett-e aktívan résztvennie abban a politikában, amely a nép érdekét képviselte? Nem borzadt-e el akkor, amikor ablakából kitekintve (a börtönben, ahová a rémuralom módszereivel való szembefordulás juttatta) a guillotine-ra esett a pillantása? Talán nem hullatott „véres könnyeket” kéziratának elvesztése felett, amelyben embertársai jelentéktelenségének igazságát akarta felfedni – a *többi ember számára*?

Azt mondta magának, hogy az igazság talán a kölcsönös vonzódás ellenére sem mutatkozik meg teljes fényében, ha a másik emberre irányuló figyelmünk gátat vet a szenvedélynek. Ki akart tartani amellet, ami a börtön végtelen csendjében kínozza – már csupán egy elképzelt világ látomása kötötte az élethez.

La Coste, Vincennes, és a Bastille

Lamarcktól Spencrig számtalan tró, filozófus, közgazdász, természettudós, szociológus szembeszállt de Sade márkival, s kora elméit elrettenítő gondolatai jórészt még ma is forradalmian újnak számítanak... Úgy tűnik, végre elérkezett az óra, hogy a könyvtárak alvilágának fojtó légkörében megérelődött eszmék diadalmaskodjanak, és ez az ember, akü a tizenkilencedik század hallgatásra kárhoztátott, most meghódíthatja a huszadikat,

GUILLAUME APOLLINAIRE